

משפט חוקתי, ד"ר מיטל פינטו; תשע"ח

(Constitutional Law)

מרצה – ד"ר מיטל פינטו

דוא"ל: meital.pinto.1@gmail.com

שעת קבלה, בתיאום מראש: יום א ו-ד' בשעה 12:30

מתרגלים: עו"ד אלאא חאג' יחיא; עו"ד אלעזר וייס

דוא"ל: elazarweiss@mail.tau.ac.il; alaahajyahia@mail.tau.ac.il

מועדי הקורס: סמסטר א'. יום ראשון (10:15-12:00), יום רביעי (10:00-12:15).

תיאור הקורס: המשפט החוקתי הוא הערכים וזכויות היסוד עליהן מתבססת חברה דמוקרטית. בנוסף, מסדיר המשפט החוקתי את מערכת היחסים המשפטית שבין האדם למדינה, ובין רשויות המדינה לבין עצמן. קורס זה, המתחלק בהתאמה לשני חלקים שווים: זכויות היסוד ומשפט חוקתי מוסדי, כולל העמקה בסוגיות רבות, המהוות חלק אינהרנטי מהדיון הציבורי המתנהל במדינת ישראל ובכל המדינות הדמוקרטיות בעולם. הסוגיות המרכזיות הנלמדות בחלק הראשון של הקורס עוסקות בזכות היסוד הבסיסית לשוויון, בזכויות פוליטיות מרכזיות כגון חופש המצפון, חופש הדת, חופש הביטוי וחופש ההתאגדות, בזכויות תרבותיות כגון זכויות שפה, ובזכויות חברתיות כגון הזכות לחינוך והזכות לבריאות. החלק השני של הקורס על משפט חוקתי מוסדי מתמקד בסוגיית הביקורת השיפוטית ככלל ובמנגנוני הביקורת השיפוטית הקבועים בחוקי היסוד בפרט. בחלק זה גם נדון בסוגיות אחרות הקשורות בסוגיית הביקורת השיפוטית כגון הפרדת רשויות, הבחירות לכנסת, המהפכה החוקתית והשלכות אופייניות הדמוקרטיות והיהודי של ישראל על כל אלו.

Course description and objectives

Constitutional law is the values and fundamental rights on which democratic society is based. In addition, constitutional law regulates the legal relationship between individuals and the state, and between state agencies themselves. This course, divided respectively into two equal parts: basic rights, and institutional constitutional law, explores many issues, which are an inherent part of the ongoing public debate in Israel and all democratic countries in the world. Key issues learned in the first part of the course deals with the basic right to equality, political rights, such as freedom of conscience, freedom of religion, freedom of expression and freedom of association, cultural rights, such as language rights, and social rights such as the right to education and the right to health. The second part of the course on institutional constitutional law focuses on the judicial review process in general, and the judicial review mechanisms established in the Basic Laws. This section also discusses other issues related to the issue of judicial review, such as separation of powers, elections, the constitutional revolution, and implications of the Jewish and democratic character of Israel on them.

דרישות: השתתפות בקורס דורשת קריאת החומר, נוכחות בשיעורים ועמידה במבדקים, העבודה והבחינה הסופית. במהלך הסמסטר יועלו חומרים אקטואליים, משפטיים ואחרים, לאתר ה-moodle של הקורס.

חומרים אלו, כמו גם הדיונים באתר ה-moodle מהווים חומר מחייב לקורס ולבחינה.

מרכיבי הצינון : מבדקים בכיתה - 5%, עבודה בכתב* - 15% ובחינה סופית (עם ספרים) - 80%.

הערה : יתכנו שינויים ותוספות ברשימת הקריאה במהלך הסמסטר.

*העבודה בכתב תעלה לאתר הקורס במודול עד ליום 15.11.2017. את העבודה יש להגיש לתא של עזרת ההוראה בקורס עו"ד אללא חאג' יחיא (תא מס' 77) עד ליום 10.12.2017 בשעה 10:00 בבוקר. העבודה תיעשה בקבוצות של 3 סטודנטים לקבוצה, כאשר כל קבוצה תהיה משולבת מבחינה אתנית ומגדרית.

מבוא קצרצר על זכויות, זכויות יסוד ודמוקרטיה, המהפכה החוקתית, ומעמדם של חוקי היסוד

1. ע"א 6821/93 בנק המזרחי המאוחד בע"מ נ' מגדל כפר שיתופי, פ"ד מט (4) 221 : 352-355 (ברק פסקאות 1-4), 397-399 (ברק פסקה 47), 422-425 (ברק, פסקה 80), 447-448 (ברק פסקה 109) (1995) (להלן: "פס"ד חוק גל") [12].
2. Joseph Raz, *The Nature of Rights*, in *THE MORALITY OF FREEDOM* 165-172, 180-186 (1986) [13].
3. חוקי היסוד של ישראל (לעבור בלבד): חוק יסוד: הכנסת, חוק יסוד: הממשלה, חוק יסוד: מקרקעי ישראל, חוק יסוד: משק המדינה, חוק יסוד: נשיא המדינה, חוק יסוד: הצבא, חוק יסוד: ירושלים בירת ישראל, חוק יסוד: השפיטה, חוק יסוד: מבקר המדינה, חוק יסוד: חופש העיסוק, חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.

חלק א : ההגנה על זכויות האדם במשפט החוקתי

א. חופש הביטוי וההפגנה

1. בג"ץ 73/53 קול העם בע"מ נ' שר הפנים, פ"ד ז 837, 881-873, 890-886, 897-892 (1953) [17].
2. בג"ץ 2481/93 דיין נ' וילק, פ"ד מח(2) 456, 463-484 (1994) [21].
3. בג"ץ 1983/17 נפתלי נ' היועמ"ש פס' 1-12, 16, 18, 20 לפסק-דינו של השופט מזוז (פורסם בנבו, 27.4.2017) [10].
4. בג"ץ 606/93 קידום יזמות ומו"לות (1981) נ' רשות השידור, פ"ד מח(2) 1, 8-16, 23, 25-30, 32 ו-37 (1994) [20].
5. עע"א 4463/94 גולן נ' שירות בתי הסוהר, פ"ד נ(4), 146-147, 151-152, 157-158, 165, 167-169, 171-172, 175-178, 182-183, 187-189, 192-193 (1997) [18].
6. רע"ב 9552/09 כהן נ' שירות בתי הסוהר, פס' 1-10 ו-14-18 לפסק-הדין (פורסם בנבו, 2.4.2012) [10].
7. רע"ב 5493/06 פלד נ' שרות בתי הסוהר, פס' 1-4, 9-10, 14-16, ו-18 לפסק-דינה של הנשיאה ביניש (פורסם בנבו, 12.10.2010) [10].
8. רע"ב 7588/16 רוזנשטיין נ' שירות בתי הסוהר, פס' 1-14 לפסק דינו של השופט סולברג (פורסם בנבו, 24.4.2017) [4].
9. בג"ץ 2557/05 מטה הרוב נ' משטרת ישראל, פ"ד סב(1) 200, פס' 1-8, ו-14-18 לפסק-דינו של הנשיא ברק (2006) [7].

10. בג"ץ 5239/11 **אבנרי נ' הכנסת**, פס' 2-1, 16-10, 30-21, ו-38 לפסק דינו של השופט מלצר ו-פס' 2-1, 6-12, 19-18, 24-23, ו-29-27 לפסק דינו של השופט דנציגר (פורסם בנבו, 15.04.2015) [15].
11. איל בנבנישתי "הסדרת חופש הביטוי בחברה מקוטבת" **משפטים** ל 36-29, 61-52 (התשנ"ט) [16].

ב. הזכות לפרטיות והזכות לשם טוב

1. בג"ץ 8070/98 **האגודה לזכויות האזרח בישראל נ' משרד הפנים**, פ"ד נח(4) 842, 846-852 ו 864-856 (2004) [16].
2. ע"א 8954/11 **פלוני נ' פלונית**, פס' 1-19, 24, 26, 30-29, 32, 39-38, 43-42, 47-46, 54-53, 58-57, 81-60, 89-84, 123-116, 132-125, 154-136, 163-161 לפסק דינו של השופט סולברג ופסקה 3 לפסק דינו של השופט גיבוראן (פורסם בנבו, 22.05.2014) [20].

ג. חופש המצפון, חופש הדת, חופש מדת ופגיעה ברגשות

1. בג"ץ 953/01 **ח"כ סולודקין נ' עיריית בית-שמש**, פ"ד נח(5) 595, 601, 612-622 (פסקת הפתיחה, ופס' 35-40 לפסק-דינו של הנשיא ברק (2004)) [12].
2. בג"ץ 7622/02 **זונשיין נ' הפרקליט הצבאי הראשי**, פ"ד נז(1) 726, 729, 733-738 (פס' 1 ו-7-17 לפסק דינו של הנשיא ברק) (2002) [7].
3. בג"ץ 1514/01 **גור אריה נ' הרשות השניה לטלוויזיה ולרדיו**, פ"ד נה(4) 267, 273-278, 280-284 (פס' 8-7 לפסק דינו של הנשיא ברק; פס' 4-8 לפסק דינה של השופטת דורנר) (2001) [11].
4. בג"ץ 2194/06 **מפלגת שינוי נ' יושבת ראש ועדת הבחירות המרכזית**, פסק-דינו של הנשיא ברק; פס' 5-8 לפסק-דינו של השופט ריבלין (פורסם בנבו, 28.6.2006) [8].
5. בג"ץ 5016/96 **חורב נ' שר התחבורה**, פ"ד נא(4) 1, 16-20, 49-52, 55, 58-61, 63-65, 66-69, ו-72 (פס' 13-3, 59-63, 73-75, 78-81, 83-87, ו-92 לפסק-דינו של הנשיא ברק) (1996) [26].
6. דני סטטמן וגדעון ספיר "חופש הדת, חופש מדת והגנה על רגשות דתיים" **מחקרי משפט** כא 5, 5-21, 52-64, 84-87 (2004) [34].
7. מיטל פינטו "פגיעה ברגשות או פגיעה בזהות תרבותית?" **המשפט** טו 647, 647-662 (2010) [16].

ג. שוויון ואיסור הפליה

1. הכרזת העצמאות
2. חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.
3. חוק שיווי זכויות האישה, התשי"א - 1951.
4. חוק שוויון הזדמנויות בעבודה, התשמ"ח - 1988.
5. חוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים, התשס"א - 2000.
6. חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשנ"ח - 1998.
7. בג"ץ 721/94 **אל-על נתיבי אוויר לישראל בע"מ נ' דנילוביץ**, פ"ד מח(5) 749, 757-758, 762-767, 770-779 (פס' 1-5 ו-14-19 לפסק דינו של השופט ברק; כל פסק דינו של השופט קדמי) (1994) [18] (תכלית ההבחנה ושונות רלוונטית).

8. בג"ץ 4541/94 **מילר נ' שר הביטחון**, פ"ד מט(4) 94, 116-103, 126-118, 135-128, 141 (פס' 3-21 לפסק דינו של השופט מצא, פס' 1-18 לפסק דינה של השופטת שטרסברג, ופס' 1-7 ו-15-16 לפסק דינה של השופטת דורנר) (1995) [32] (שוונות רלוונטיות, הפליה, ושוויון מהותי).
9. רע"א 8821/09 **פרוז'אנסקי נ' חברת לילה טוב הפקות בע"מ**, פס' 1-5, 7-8, 21-35 לפסק דינו של השופט דנציגר; פסק דינו של השופט גובראן מהכותרת "שני רבדי הזכות לשוויון" ועד לסופו (פורסם בנבו, 16.11.2011) [26] (שוונות רלוונטיות, הבחנות מנבאות, ושוויון מהותי).
10. מיטל פינטו "מהותו של השוויון המהותי בעקבות עניין פרוז'אנסקי" **משפט ועסקים** טז 109, 111-140 (2013) [29] (שוונות רלוונטיות, הבחנות מנבאות, ושוויון מהותי).
11. בג"ץ 6427/02 **התנועה לאיכות השלטון בישראל נ' הכנסת**, פ"ד סא(1) 619, פסק-דינו של השופט גרוניס (2006) [13] (הבחנה והפליה של קבוצת רוב אל מול קבוצת מיעוט).
12. בג"ץ 1067/08 **עמותת "נוער כהלכה" נ' משרד החינוך**, פ"ד סג(2) 398, 412-409, 437-428 (פס' 1-5, 19-28 לפסק-דינו של השופט לוי) (פורסם בנבו, 6.8.2009) [14] (הבחנה והפליה על בסיס טענה של שיקולים דתיים).
13. רע"א 6897/14 **רדיו קול ברמה בע"מ נ' קולך - פורום נשים דתיות**, פס' 2-10, 12-13, 21-25, 47-56 לפסק דינו של השופט דנציגר; פס' 10-13 לפסק דינה של השופטת ברק-ארז (פורסם בנבו, 09.12.2015) [24] (הבחנה והפליה על בסיס טענה של שיקולים דתיים).
14. בג"ץ 528/88 **אביטן נ' מינהל מקרקעי ישראל**, פ"ד מג(4) 297, 299-306 (1989) [7] (הבחנה, הפליה, ושוני תרבותי).
15. בג"ץ 6698/95 **קעדאן נ' מינהל מקרקעי ישראל**, פ"ד נד(1) 258 (2000) (הבחנה, הפליה, שוני תרבותי ולאומי).
16. בג"ץ 2311/11 **סבח נ' הכנסת**, פס' 1-10 לפסק דינו של הנשיא גרוניס, פס' 14-20, 24-31, 35-36, 43, 45, 51-53, 57-58, 72-76, ו-80 לפסק דינו של השופט גובראן, פס' 3-5 לפסק דינה של השופטת ארבל (פורסם בנבו, 17.9.2014).
17. יפעת ביטון "מזרחים במשפט: ה'איך' כיש"י" **משפטים** מא(3) 315-377, 455-478, 486-490; 516-507 (2011) [35] (2011).

ד. העדפה מתקנת וייצוג הולם

לקרוא לעומק את החקיקה הבאה:

- ס' 18א-18א לחוק החברות הממשלתיות, התשל"ה-1975.
 - ס' 15א לחוק שירות המדינה (מינויים), התשי"ט-1959.
 - ס' 9 לחוק שוויון הזדמנויות לאנשים עם מוגבלות, התשנ"ח-1998.
 - חוק שוויון הזדמנויות בעבודה, התשמ"ח-1988.
 - ס' 16ג לחוק שיווי זכויות האשה, התשי"א-1951.
1. בג"ץ 453/94 **שדולת הנשים בישראל נ' ממשלת ישראל**, פ"ד מח(5) 501, 509-508, 513-519, 523-529 (פס' 2-3, 11-18, 23-30 לפסק-דינו של השופט מצא) (1994) [17] (כישורים והעדפה מתקנת).
 2. בג"ץ 2671/98 **שדולת הנשים בישראל נ' שר העבודה והרווחה**, פ"ד נב(3) 630, 635, 643-646, 648, 654-655, 664-666, 671 (פס' 1-3, 17-22, 25-26, 34, 36-40, 46-48, 55 לפסק דינו של השופט מצא) (1998) [18] (דוקטרינה כללית של העדפה מתקנת וייצוג הולם בהיעדר חקיקה).
 3. בג"ץ 10026/01 **עדאלה, המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי נ' ראש ממשלת ישראל**, פ"ד נו(3) 31, 34-39, 41-47 (פס' 1-8 ו-14-26 לפסק דינו של הנשיא ברק) (2003) [14] (קצב יישום וייצוג הולם על בסיס השתייכות לשתי קבוצות).

4. מיטל פינטו והלל סומר "מחקיקה נקודתית לדוקטרינה כללית – תפקידה של הרשות השופטת בביצור ההעדפה המתקנת בישראל" **העדפה מתקנת והבטחת ייצוג בישראל 195–217** (ענת מאור עורכת; רמות, אוניברסיטת תל-אביב, 2004) (רשות).
5. בג"ץ 5660/10 **עמותת איתך معك** – **משפטניות למען צדק חברתי נ' ראש ממשלת ישראל**, פ"ד סד (1) 501, כל פסק-דינו של השופט פוגלמן, למעט פסי' 12, 21, 22 ו-27 (2010) [14] (ייצוג הולם וחובת חיפוש).
6. יופי תירוש וענת טהון אשכנזי "ייצוג הולם של מגוון נשים בגופים לעיצוב מדיניות לאומית: בעקבות תיקון מס' 4 לחוק שיווי זכויות האישה והחלטה 1325 של מועצת הביטחון" **משפט וממשל טו 172**, 172-181, 185-190 (2013) [17] (ייצוג הולם וחובת חיפוש + טעמים לייצוג הולם בעניינים ביטחוניים).
7. בג"ץ 8213/14 **כהנא דרור נ' השר לשירותי דת**, פסי' א-כו לפסק דינו של השופט רובינשטיין (פורסם בנבו, 15.08.2017) [8] (חובת ייצוג הולם בפרשנות חקיקה).

ה. קניין וחופש העיסוק

1. ע"א 6821/93 **בנק המזרחי המאוחד בע"מ נ' מגדל כפר שיתופי**, פ"ד מט(4) 221, 433-431, ו-441-442 (פסי' 87–88 ו-99–100 לפסק-דינו של הנשיא ברק) (1995) [6] (מהו קניין).
2. דנ"א 1333/02 **הועדה המקומית לתכנון ולבנייה, רעננה נ' הורוויץ**, פ"ד נח(6) 289, 305-296, 316-309, 334-335 (פסי' 4–6, 9–17 לפסק-דינו של השופט אור; פסי' 6–14 לפסק-דינו של השופט חשין; פסי' 8–9 לפסק-דינו של השופט טירקל) (2004) [20] (על מקומם של שיקולים חברתיים בזכות לקניין).
3. בג"ץ 1715/97 **לשכת מנהלי השקעות בישראל נ' שר האוצר**, פ"ד נא(4) 367, 377-380, 383-392, 402-393, 407-410, 413-410 (פסי' 1–8, 14-24, 28-46, 48-53, ו-59-63 לפסק-דינו של הנשיא ברק) (1997) [32] (פגיעה חופש עיסוק על ידי רישוי ואי הוראות מעבר).
4. בג"ץ 1030/99 **ח"כ אורון נ' יושב ראש הכנסת**, פ"ד נו(3) 640, 645-648, 651-652, 636-661 (פסי' 2-7, 16-18, ו-23-30 לפסק דינו של השופט אור) (2002) [32] (חופש עיסוק, ותחרות הוגנת).

ו. זכויות חברתיות, הזכות לקיום בכבוד, בטחון סוציאלי, מים וחינוך

1. בג"ץ 10662/04 **חסן נ' המוסד לביטוח לאומי**, פ"ד סה(1) 782, 709-804, 812-807, 814-816, 819-824, 827-839 (פסי' 1-8, 11-13, 15, 19-22, 26-29, ו-34-51 לפסק-דינה של הנשיאה ביניש (2012) [34] (הבטחת הכנסה והזכות לקיום מינימאלי בכבוד).
2. ע"א 9535/06 **אבו מסאעד נ' נציב המים**, פסי' 19–32, 40, 52-54 לפסק-דינה של השופטת פרוקצ'יה (פורסם בנבו, 5.6.2011) [10] (הזכות למים).
3. בג"ץ 3752/10 **רובינשטיין נ' הכנסת**, פסי' 1-2, 3-4, 14-15, 17-18, 20-21, 28-33, 41-45, 50-55, ו-60 לפסק דינה של השופטת ארבל, ופסי' 4 ו-11 לפסק דינו של השופט הנדל (פורסם בנבו, 17.9.2014) [36] (הזכות לחינוך, הזכות לחינוך אוטונומי, והיחס בין הזכות לחינוך לזכות לכבוד).

ו. זכויות תרבותיות

1. בג"ץ 4112/99 **עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל נ' עיריית תל-אביב-יפו**, פ"ד נו(5) 393, 403-406, 408-419, 449-456, ו-461 (פסי' 1–5, 9–13, 15–21 ו-23–26 לפסק-דינו של הנשיא ברק; פסי' 44–55 ו-62 לפסק-דינו של השופט חשין) (2002) [25] (זכויות שפה).

2. ע"א 4926/08 **נאסף נ' הרשות הממשלתית למים וביוב**, פס' 1-6, 9, 19-28 ו-30-37 לפסק-דינו של השופט ג'ובראן; פס' א'-ד', ו' ו-ח' לפסק-דינו של השופט רובינשטיין (פורסם בנבו, 9.10.2013) (זכויות שפה).
3. מיטל פינטו "בזכותן של זכויות שפה" **משפט ואדם – משפט ועסקים** יד 639, 644-675 (2012) [31] (הדמיון והשוני בין זכויות שפה לזכויות אחרות).
4. גרשון גונטובניק "הזכות לתרבות בחברה ליברלית ובמדינת-ישראל" **עיוני משפט** כז 23, 63-70 (2003) [8].
5. בג"ץ 3752/10 **רובינשטיין נ' הכנסת**, פס' 62-64 לפסק דינה של השופטת ארבל, ופס' 7-8 ו-19-20 לפסק דינו של השופט הנדל (פורסם בנבו, 17.9.2014) [13] (הזכות לתרבות, זכות היציאה, ופטרנליזם של קבוצת רוב על קבוצת מיעוט).

ז. כבוד האדם

1. ע"א 294/91 **חברה קדישא גחש"א "קהילת ירושלים" נ' קסטנבאום**, פ"ד מו(2) 469, פס, 29- הסוף לפסק דינו של השופט אלון; פס' 1-29 לפסק הדין של השופט ברק-1 (1992) [13].
2. בג"ץ 5100/94 **הוועד הציבורי נ' עינויים נ' ממשלת ישראל**, פ"ד נג (4) 817, פס' 1-13, 21-32; 39-40 לפסק הדין של הנשיא ברק (1999) [12].
3. בג"ץ 6427/02 **התנועה לאיכות השלטון בישראל נ' הכנסת**, פ"ד סא(1) 619, פס' 1-11, 16-19, 25-43, 47, 54-57, 63, 66, 68, 70 ו-74-80 לפסק דינו של הנשיא ברק; פס' 1-9 לפסק-דינו של השופט גרוניס (2006) [57].
4. בג"ץ 6298/07 **רסלר נ' כנסת ישראל**, פסק-דינה של הנשיאה ביניש; פסק-דינו של השופט גרוניס (פורסם בנבו, 21.2.2012) [55].
5. בג"ץ 7245/10 **עדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי נ' משרד הרווחה**, פסקת הפתיחה, ו-פס' 30-53 לפסק-דינה של השופטת ארבל; פס' 23-24 ו-61-67 לפסק-דינה של השופטת ברק-ארז (פורסם בנבו, 4.6.2013) [19].
6. בג"ץ 7385/13 **איתן – מדיניות הגירה ישראלית ואח' נ' ממשלת ישראל**, פס' 1-19, 30, 32, 46-73, 79-78, 84-100, 114-127 לפסק דינו של השופט פוגלמן (פורסם בנבו, 22.9.2014) [40].
7. בג"ץ 1213/10 **ניר נ' יושב-ראש הכנסת**, פס' 1-6, 10-29 לפסק דינה של השופטת ביניש; פס' 39-21, 50-57 לפסק דינו של השופט ג'ובראן (פורסם בנבו, 23.2.2012) [44].
8. אהרן ברק **פרשנות חוקתית** 403-434 (התשנ"ד) [31].
9. הלל סומר "הזכויות הבלתי מנויות – על היקפה של המהפכה החוקתית" **משפטים** כח 257, 258, 261-262, 265-275, 281-288, 290-303, 310-312 (התשנ"ז) [23].

ז. הזכות לחירות

1. חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, במיוחד סעיף 5.
2. בג"ץ 7146/12 **אדם נ' הכנסת** פס' 1-18, 29-35, 66-76, 81-122 לפסק דינה של השופטת ארבל (פורסם בנבו, 16.9.2013) [48].
3. בג"ץ 2605/05 **המרכז האקדמי למשפט ועסקים נ' שר האוצר**, פ"ד סג (2) 545, הפתיחה לפסק הדין, ופס' 1-3, 10-13, 16-39, 44-56, 44-65, 69 לפסק הדין של הנשיאה ביניש, ופסק דינה של השופטת חיות (2009) [45].

חלק ב : משפט חוקתי מוסדי : רשויות השלטון בישראל והיחסים ביניהם : הפרדה

והתערבות

א. הסמכות המכוננת וחוקי היסוד

1. ההכרזה על הקמת מדינת ישראל.
2. חוקי היסוד של ישראל: חוק יסוד: הכנסת, חוק יסוד: הממשלה, חוק יסוד: מקרקעי ישראל, חוק יסוד: משק המדינה, חוק יסוד: נשיא המדינה, חוק יסוד: הצבא, חוק יסוד: ירושלים בירת ישראל, חוק יסוד: השפיטה, חוק יסוד: מבקר המדינה, חוק יסוד: חופש העיסוק, חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.
3. פס"ד **חוק גל**, 383-359 (פס' 10-31 לפסק דינו של השופט ברק) [25].
4. בג"ץ 4908/10 **ח"כ רוני בר-און נ' כנסת ישראל**, פ"ד סד(3) 275, פס' 1-6, 24-9, 29-28 לפסק דינה של הנשיאה ביניש (2011) [12].

ב. ביקורת שיפוטית: דגש על סוגיות ספציפיות בפסקת ההגבלה

1. בג"ץ 1437/02 **האגודה לזכויות האזרח נ' השר לביטחון פנים**, פ"ד נח(2) 746, פס' 1 לפסק-דינה של השופטת נאור; פסק-דינה של השופטת חיות; פס' 4-6 לפסק-דינו של השופט ריבלין (דרישת פגיעה בחוק או מכוח הסמכה מפורשת בו) (2004) [7].
2. אי"ב 11280/02 **ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השש-עשרה נ' חבר-הכנסת טיבי**, פ"ד נו(4) 1, פס' 14-11 לפסק-דינו של הנשיא ברק (ערכי המדינה כיהודית ודמוקרטית) (2003).
3. בג"ץ 6427/02 **התנועה לאיכות השלטון בישראל נ' הכנסת**, פ"ד סא(1) 619, פס' 50-56 לפסק-דינו של הנשיא ברק (תכלית ראויה) (2007) [9].
4. בג"ץ 1030/99 **ח"כ אורון נ' יו"ר הכנסת**, פ"ד נו(3) 640, פס' 1-8, 32-35 ו-47 לפסק-דינו של השופט אור (תכלית ראויה ותכלית סמויה) (2002) [9].
5. בג"ץ 7146/12 **אדם נ' הכנסת**, פס' 1-18, 25-35, 83-93 לפסק-דינה של השופטת ארבל (תכלית ראויה) [24]; **רשות**: פס' 66-76, 94-119 לפסק-דינה של השופטת ארבל; פס' 39-41 לפסק-דינו של השופט פוגלמן; פס' 4-5 לפסק-דינה של השופטת נאור; פסק-דינה של השופטת חיות (פורסם בנבו, 16.9.2013).
6. בג"ץ 1715/97 **לשכת מנהלי השקעות נ' שר האוצר**, פ"ד נא(4) 367, פס' 1-9, 14-20 ו-46-71 לפסק-דינו של הנשיא ברק (מבחני המידתיות) (1997) [25].
7. בג"ץ 316/03 **בכרי נ' המועצה לביקורת סרטים**, פ"ד נח(1) 249, פס' 1-5 ו-14 לפסק-דינה של השופטת דורנר (מבחן הקשר הרציונאלי) (2003) [4].
8. בג"ץ 1877/14 **התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' הכנסת**, פס' 56-76, ו-84 לפסק דינה של הנשיאה נאור (פורסם בנבו, 12.9.2017) (התכלית הדומיננטית ומבחן ההסתברות להתקיימותה, שלאורם יש ליישם את מבחן הקשר הרציונאלי) [8].
9. בג"ץ 10662/04 **חסן נ' המוסד לביטוח לאומי**, פסקאות 1, 6-11, 61-68 לפסק דינה של הנשיאה ביניש (מבחן האמצעי שפגיעתו פחותה) (2012) [15].
10. בג"ץ 2605/05 **המרכז האקדמי למשפט ולעסקים (ע"ר) 2-026630-58, חטיבת זכויות האדם נ' שר האוצר**, פס' 1-9 ו-50-56 לפסק-דינה של הנשיאה ביניש (מבחן המידתיות השלישי); פסק-דינה של השופטת חיות (ביטול מכוח עקרונות יסוד) (פורסם בנבו, 19.11.2009) [21].

11. בג"ץ 6427/02 התנועה לאיכות השלטון בישראל נ' הכנסת, פ"ד סא(1) 619, פס' 23–70 ו-75–81 לפסק-דינו של הנשיא ברק; פס' 1–75 לפסק-דינו של המשנה לנשיא חשין; פסק-דינו של השופט גרוניס (2007) [124].

ג. פסקת הגבלה שיפוטית

1. ע"ב 92/03 מופז נ' יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השש-עשרה, פ"ד נז(3) 793, פס' 4–1, 10 ו-15–17 לפסק-דינו של השופט מצא (2003) [10].
2. בג"ץ 212/03 חרות התנועה הלאומית נ' יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השש-עשרה, פ"ד נז(1) 750, פס' 1 ו-3–5 לפסק-דינו של הנשיא ברק (2003) [3].

ד. פסקת ההתגברות

בג"ץ 4676/94 מישראל נ' כנסת ישראל, פ"ד נ(5) 15 (1996) [13].

ה. הזכות לבחור ולהיבחר

1. א"ב 9255/12 ועדת הבחירות המרכזית לכנסת התשע-עשרה נ' ח"כ זועבי, פסק-דינו של הנשיא גרוניס (פורסם בנבו, 20.8.2013) [24].
2. בג"ץ 11243/02 פייגלין נ' יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית, פ"ד נז(4) 145, פס' 1–2 לפסק-דינו של המשנה לנשיא (בדימוס) לוין; פסק-דינו של השופט לוי; פסק-דינה של השופטת פרוקציה; פס' 2–4 לפסק-דינו של הנשיא ברק (2003) [14].
3. א"ב 11280/02 ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השש-עשרה נ' חבר-הכנסת טיבי, פ"ד נז(4) 1, פסק-דינו של הנשיא ברק (2003) [53].
4. ס' 4–7 לחוק-יסוד: הכנסת.
5. ס' 1–5 לחוק המפלגות, התשנ"ב-1992.

ו. ביקורת שיפוטית על הליכים פרלמנטריים

1. בג"ץ 971/99 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' ועדת הכנסת, פ"ד נז(6) 117, פס' המבוא ופס' 31–52 לפסק-דינו של השופט חשין; פס' 11–13 לפסק-דינו של השופט ריבלין (2002) [22].
- בג"ץ 7367/97 התנועה למען איכות השלטון נ' היועמ"ש, פ"ד נב(4) 547 (1998) [13].
2. בג"ץ 4885/03 ארגון מגדלי העופות נ' ממשלת ישראל, פ"ד נט(2) 14, 32–51, 55–57, 40–84 (פס' 6–25 ו-30–31 לפסק-דינה של השופטת ביניש; פסק-דינו של השופט חשין) (2004) [27].
3. איתי בר-סימן-טוב "דיני החקיקה" עיוני משפט לז' 645, 647–679 (2016) [32].
4. בג"ץ 5131/03 ליצמן, יו"ר סיעת יהדות התורה נ' יו"ר הכנסת, פ"ד נט(1) 577, 581–593 (פס' 1–19 לפסק-הדין) (2004) [12].
5. בג"ץ 1111/12 קס נ' יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט בכנסת (פורסם בנבו, 15.4.2012) [8].
6. חוק רציפות הדיון בהצעות חוק, התשנ"ג-1993.

7. חוק הכנסת, התשנ"ד-1994.

8. תקנון הכנסת.

ז. חסינות חברי כנסת

1. חוק יסוד הכנסת סעיפים 6א, 15-16א, 17, 42א, 42ב.

2. חוק הכנסת סעיף 59-62

3. חוק חסינות חברי הכנסת, זכויותיהם וחובותיהם, תשי"א-1951 סעיפים 1-6.

4. בג"ץ 11225/03 ח"כ ד"ר עזמי בשארה נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד ס(4) 287, עמודים 324-293 [32].

5. בג"ץ 11298/03 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' ועדת הכנסת, פ"ד נט(5) 865, פס' 12-20, 29-30, 33 לפסק-דינו של הנשיא ברק; פסק-דינו של השופט חשין (2005) [8].